

UNIVERSITATEA „BABEȘ–BOLYAI” CLUJ NAPOCA  
FACULTATEA DE TEOLOGIE ROMANO-CATOLICĂ  
ȘCOALA DOCTORALĂ RELIGIE CULTURĂ SOCIETATE

**TEZĂ DE DOCTORAT**  
**REZUMAT**

Greco-catolici maghiari în România  
Primul secol din istoria greco catolicilor maghiari din  
România  
(1912-2012)

Coordonator Științific:

Prof.-Univ. Csiszár Klára-Antónia

Doctorand:

Pallai Béla Rómeó János

Cluj-Napoca  
2025

### **Cuvinte cheie:**

Tradiție, credință, liturgică greco-catolică, religie greco-catolică, Transilvania, rit bizantin

Obiectivul fundamental al prezentei lucrări este de a prezenta, într-un context istoric și social, identitatea specifică a comunității greco-catolice maghiare din România, condițiile și provocările supraviețuirii sale. Cercetarea istoriei de o sută de ani a parohiilor, din 1912 până în zilele noastre, urmărește evoluția situației religioase, lingvistice, sociale și comunitare. Unul dintre scopurile cercetării istorice a acestor parohii a fost de a sublinia faptul că maghiarii greco-catolici din România au fost și sunt prezenți pe harta geografică și în istoria Bisericii, însă actualitatea lor impune cercetări suplimentare. Perioada foarte largă analizată scoate la iveală și detalii ascunse, care, odată recunoscute și analizate atent, îi încurajează pe cititori, și mai ales pe cercetători, să caute răspunsuri pro și contra la întrebările formulate aici. Desigur, există loc și pentru critică și pentru contradicție.

Un aspect deosebit de important al cercetării este clarificarea terminologică, deoarece termeni precum „minoritate”, „naționalitate”, „limbă”, „maghiar” sau „ungur”, precum și „maghiarizare” și „românizare”, nu au doar o semnificație lingvistică sau semantică, ci pot constitui surse de conflicte istorico-politice, neînțelegeri și chiar tensiuni sociale. De aceea, lucrarea nu se limitează doar la apartenența religioasă, ci analizează, ținând cont și de identitatea națională și culturală, aspectele ecleziale, politice și lingvistice deopotrivă.

Teza de doctorat oferă o cercetare amplă și de natură a îlocuirii lipsei asupra istoriei comunităților greco-catolice maghiare din România în secolul XX, având în vedere schimbările de identitate, transformările organizaționale bisericești și modificările continue ale contextului politico-social. Intervalul cronologic principal al lucrării este perioada 1912–2012, care începe cu înființarea Episcopiei de Hajdúdorog și se încheie cu perioada în care, după căderea regimului comunist, comunitățile greco-catolice – care fuseseră interzise ca grupuri religioase – și-au putut reorganiza viața. Întrebarea centrală a tezei este descoperirea modului în care aceste comunități greco-catolice, care și-au trăit credința în limba maghiară, au reușit să supraviețuiască, să se dezvolte sau dimpotrivă să se retragă în decursul secolului XX, sub presiunea schimbărilor de regim politic, a dictaturii și a presiunilor de asimilare, sub influența transformărilor bisericești și a factorilor de formare a identității și, nu în ultimul rând, a

schimbărilor de frontieră – și în ce mod și-au trăit credința, limba și cultura. Titlul lucrării – „Greco-catolici maghiari în România” – face deja trimitere la întrebări conceptuale și istorice complexe: există oare asemenea comunități și, dacă da, cum își definesc ele propria identitate?

În această lucrare este analizată perioada 1912–2012, având ca punct de plecare înființarea Eparhiei Greco-Catolice de Hajdúdorog și ca punct final perioada de după schimbarea de regim, când comunitățile maghiare greco-catolice, aflate într-o nouă situație, dar trăind în continuare în condiția de minoritate, își caută identitatea. Intervalul cronologic – 1912 până în zilele noastre – a fost extins în mod conștient într-un cadru atât de larg și include mișcările și transformările istorice ale comunităților maghiare greco-catolice. Mențiunea „în zilele noastre” are două dimensiuni: pe de o parte, indică sfârșitul perioadei analizate, iar pe de altă parte, sugerează că cercetarea acestei părți a istoriei mai necesită încă ani pentru a putea fi pe deplin clarificată. Alegerea temei se bazează pe identitatea complexă și stratificată a greco-catolicilor maghiari: este vorba despre o comunitate particulară din punct de vedere etnic, religios și cultural, care se află la un punct sensibil de intersecție între istoria României și a Ungariei.

Întrebările fundamentale ale tezei sunt următoarele: Există comunități distincte de „greco-catolici maghiari în România” sau doar credincioși greco-catolici de limbă maghiară integrați în alte comunități, nemaghiare? În ce mod și-au trăit identitatea religioasă și națională aceste comunități în diferitele epoci politice? Ce mecanisme sociale, culturale și ecleziale le-au sprijinit sau împiedicat supraviețuirea?

Metodologia cercetării este una istoric-ecclesială, sociologică, demografică și bazată pe teoria identității, având o abordare istorică și interdisciplinară. Ca surse au fost utilizate documente de arhivă (scrisori pastorale episcopale, arhive parohiale, Historia Domus-uri, literatură de specialitate), observații rezultate din cercetare pe teren, date de recensământ, presa vremii, memorii și interviuri.

Primul capitol al lucrării clarifică în detaliu acei termeni fundamentali care constituie cadrul cercetării: minoritate, naționalitate, denumirile maghiar/ungur, limba liturgică, raportul Biserică–Stat, rit bizantin etc. În această lumină devine evident că noțiunea de „greco-catolic maghiar” nu reprezintă doar o apartenență religioasă, ci poartă și o

complexitate etnică și culturală, o identitate definită în termeni naționali, lingvistici, religioși și liturgici. Denumirea însă nu este unanim acceptată nici de oficialitatea bisericească din România, nici de membrii comunității – astfel încât chiar desemnările identitare constituie întrebări de cercetare.

Fundalul istoric propriu-zis: formarea greco-catolicismului maghiar. În secolele al XVIII-lea și al XIX-lea s-au constituit acele comunități în care maghiarii de rit bizantin erau prezenți în mod compact, mai ales în zona Partiumului și la periferia Ținutului Secuiesc. Înființarea Eparhiei de Hajdúdorog, în 1912, a reprezentat o piatră de hotar, deoarece pentru prima dată s-a creat o structură bisericească proprie cu majoritate maghiară. Aceasta a asigurat pentru prima dată un cadru instituțional propriu catolicilor de rit bizantin de limbă maghiară. După Tratatul de la Trianon, comunitățile maghiare greco-catolice din Partium și Transilvania au ajuns sub jurisdicția României, unde prezența organizatorică a Bisericii greco-catolice maghiare a încetat. Ulterior, aceste parohii au trecut treptat sub conducere românească, încercând în același timp să-și păstreze tradițiile liturgice și folosirea limbii, fiind nevoite să se adapteze unor noi realități bisericești și politice.

În 1948, statul român a interzis Biserica Greco-Catolică și a forțat integrarea ei în Biserica Ortodoxă. Astfel, greco-catolicii maghiari s-au aflat nu doar într-o situație de pericol religios, ci și de vulnerabilitate lingvistică și culturală: mulți au căutat refugiu în comunitățile romano-catolice sau reformată, în timp ce alții au încercat să-și păstreze în secret ritul și credința. Numeroși credincioși au fost constrânși să treacă la Biserica Romano-Catolică sau la cea Reformată, în timp ce alții și-au trăit religiozitatea clandestin, în cadrul familial. Această perioadă este caracterizată în lucrare ca „anii tăcerii”. În perioada interbelică, credincioșii greco-catolici maghiari au încercat să-și păstreze limba, riturile și structurile comunitare, dar ierarhia greco-catolică română s-a raportat adesea la ei cu o atitudine de românizare, iar folosirea limbii maghiare în liturghie s-a lovit de numeroase obstacole.

Perioada renașterii a început după evenimentele „revoluționare” din decembrie 1989, când libertatea religioasă a făcut posibilă reorganizarea Bisericii Greco-Catolice. Totuși, greco-catolicii de limbă maghiară nu au primit o structură proprie, ci au fost integrați în eparhii cu majoritate română. Această situație a generat în mod constant tensiuni la nivel pastoral, în utilizarea limbii și în exprimarea identității. O observație semnificativă a tezei este aceea că rata revenirii a fost scăzută, iar o parte importantă a comunităților nu s-a mai revendicat ca

greco-catolică, ci a devenit romano-catolică sau secularizată. Deși a avut loc o reabilitare juridică, o parte considerabilă a credincioșilor nu a revenit în Biserică, iar greco-catolicismul de limbă maghiară continuă să se afle într-un proces de diminuare.

Unul dintre cele mai deosebite puncte ale lucrării este prezentarea istoriilor de viață ale parohiilor și credincioșilor. Analiza detaliată a unor localități în care există încă semne de continuitate – acolo unde în trecut funcționau comunități greco-catolice maghiare – reflectă fidel situația actuală și încheie cercul perioadei analizate și definite în titlu drept „primul secol” al istoriei, evidențiind faptul că semnele supraviețuirii nu doar se manifestă, ci par să dea naștere unei reînvieri a greco-catolicismului trăit în limba maghiară în România. Numeroasele comunități greco-catolice maghiare – astăzi existente integral, parțial sau deja dispărute – din Partium, Transilvania și Secuimea sunt prezentate în următoarea ordine: Secuimea – Merești, Ghimeș-Făget, Lăzărești, Sândominic etc.; Regiunea Ierului – Adoni, Voivozi, Curtuișeni, Galoșpetreu etc.; Partium – Carei, Moftinu Mic, Boghiș, Domănești etc.; Maramureș-Sătmar – Satu Mare, Peleș, Bercu, Cidreag, Turulung etc.

Studiile de caz prezintă geneza acestor comunități, situația lor socială, lipsa de preoți, schimbările de rit, precum și factorii care au determinat supraviețuirea sau dispariția lor.

Lucrarea ajunge la concluzia că supraviețuirea comunităților greco-catolice maghiare – chiar și în formă dispersată – este dovedită. Existența lor istorică, patrimoniul cultural, practica liturgică și identitatea lingvistică și comunitară reprezintă provocarea viitorului. Se confirmă faptul că aceste comunități au existat și există în România și că ele se confruntă în permanență cu dificultăți. Credincioșii maghiari de rit bizantin pot juca un rol de punte între viața bisericească maghiară și cea românească, însă condiția esențială este ca autoritatea ecleziastică să le recunoască și să le sprijine specificul. Prezentarea istoriei parohiilor analizate nu oferă doar o privire asupra trecutului comunităților, ci indică în mod conștient și direcțiile de cercetare care așteaptă să fie explorate. Rămân deschise, așadar, pentru cei interesați de microistoria parohiilor, de demografie și de viața liturgică, perspective de investigare mai aprofundată și detaliată, stimulând continuarea cercetărilor.

Valoarea lucrării și unicitatea analizelor constau în faptul că ea reprezintă una dintre primele contribuții științifice dedicate greco-catolicismului maghiar din România, abordat dintr-o perspectivă internă, cu motivație personală și implicare, dar în același timp cu exigență

academică. Sprijinindu-se pe documente și pe cercetări de teren, teza aduce în discursul academic un domeniu până acum neglijat. Biserica Greco-Catolică – tocmai prin caracterul său bizantin – are capacitatea de a îndeplini un rol de punte între naționalități, limbi și confesiuni, între culturi și rituri, însă acest lucru se poate realiza doar prin recunoașterea și sprijinirea specificității comunităților minoritare.

Pe baza materialului documentar analizat – procese-verbale parohiale, arhive bisericești, date demografice și documente eparhiale – se conturează imaginea unei comunități greco-catolice maghiare care a reușit să supraviețuiască într-un bloc relativ unitar. Această comunitate, în pofida vicisitudinilor istoriei, și-a păstrat identitatea și, asemenea unei cetăți de hotar, își dovedește continuitatea. Cercetarea a scos la lumină atât pierderile materiale și spirituale provocate de puterea politică a statului, cât și procesul anevoios al renașterii, care a jucat un rol decisiv în supraviețuirea comunității greco-catolice maghiare din România. Sursele care au constituit fundamentul cercetării – registre parohiale, rapoarte, procese-verbale, acte de proprietate bisericești și date școlare – s-au dovedit indispensabile pentru reconstrucția istorică. Lucrarea subliniază, de asemenea, responsabilitatea actorilor ecleziali, a funcționarilor, preoților și credincioșilor, a căror datorie de conștiință este păstrarea și transmiterea trecutului după o perioadă ce a vizat desființarea parohiilor.

Studiul contribuie la dezvoltarea istoriei bisericești maghiare și române, a cercetărilor în domeniul religiei, al minorităților și al teoriei identității, constituind nu doar un subiect de interes istoric, ci și o mărturie vie a faptului că identitatea religioasă, națională și culturală, împletite între ele, pot supraviețui furtunilor politice și că pluralismul religios, dialogul ecumenic și diversitatea lingvistică și culturală pot facilita pacea socială și conservarea valorilor istorice comune, având rădăcini, trecut și prezent. Aceste parohii nu sunt doar relevante din punct de vedere istoric, ci reprezintă exemple vii ale faptului că și în condiții de minoritate se poate păstra și reconstrui o conștiință specifică – bizantină și maghiară. Totuși, viitorul acestor parohii depinde în continuare de acceptarea socială, de garantarea drepturilor lingvistice și de aplicarea practică a autonomiei ecleziale. Reorganizările instituționale, sărăcirea socială, pierderea spațiului cultural, tendințele de omogenizare național-statale și schimbările de rit impuse au contribuit deopotrivă la marginalizare. Singura șansă reală de supraviețuire pe termen lung constă în faptul că educația, pastorația și cercetarea științifică să regăsească și să consolideze identitatea greco-catolică maghiară din România.